

Co znaczy „obserwować”?

Diagnoza pedagogiczna

powinna być procesem refleksyjnego i intelektualnego przetwarzania różnych danych, racjonalnej analizy problemu oraz ostrożnego wnioskowania.

Diagnoza pedagogiczna

Diagnoza z greckiego (διαγνωσις - diagnosis): rozpoznanie, rozróżnienie, osądzenie.

w oparciu o **krytyczne** rozumowanie **rozpoznawanie** stanu rzeczy i jego tendencji rozwojowych na podstawie wielu objawów zgromadzonych z różnych źródeł.

Ważne!

B

adacz nie odkrywa rzeczywistego świata, lecz tworzy jedynie jego własną wersję, jedną z wielu, opartą na opiniach innych ludzi, może tylko bardziej sformalizowaną i abstrakcyjną.

Uzyskane dane diagnostyczne nie są nigdy obiektywne, obiektywna jest tylko metoda postępowania diagnostycznego.

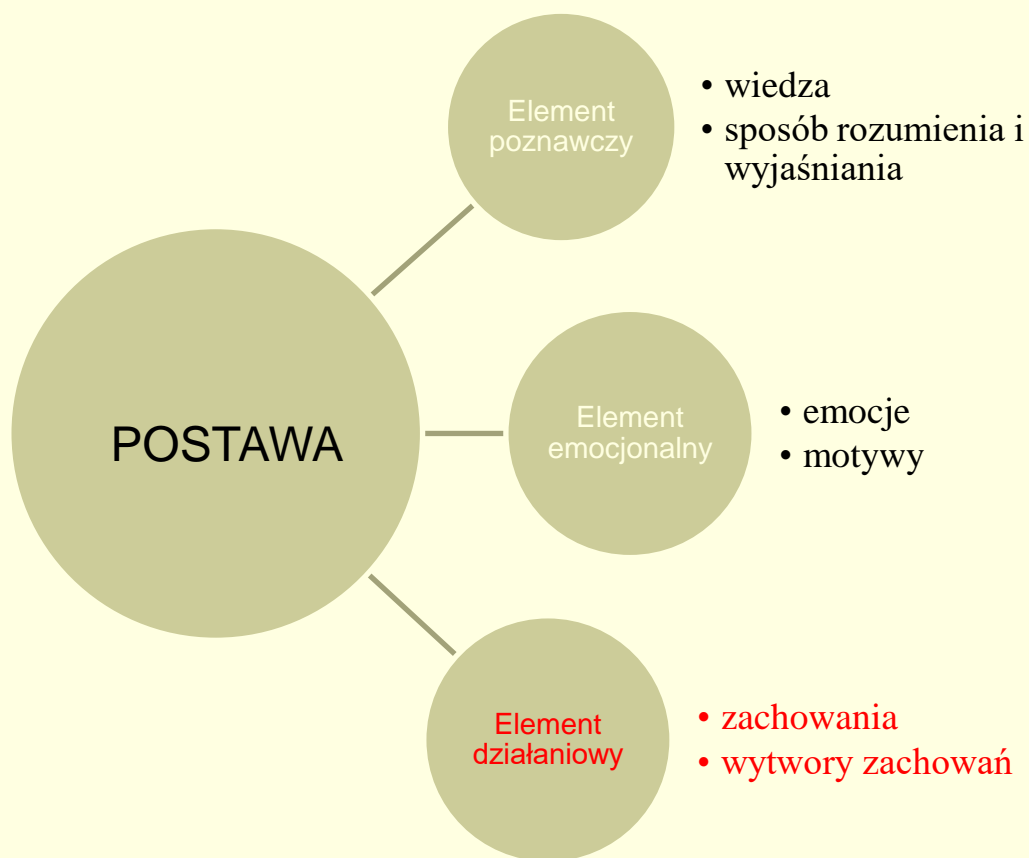
Podstawowe techniki diagnostyczne

- Obserwacja
- Informacje uzyskiwane bezpośrednio od jednostki, wywołane przez pytania do niej skierowane:
 - ✓ *wywiad*
 - ✓ *ankieta*
 - ✓ *socjometria*
- Informacje uzyskane pośrednio metodami projekcyjnymi:
 - ✓ *wykorzystuje się tu fakt, że niektóre myśli człowieka manifestowane są w jego zachowaniach*
- Analiza dokumentów

Gromadzenie danych

Kontekst	Kanał	
	obrazowy (niewerbalny)	tekstowy (werbalny)
	obserwowanie zachowań i ich wytworów	słuchanie lub czytanie relacji
sytuacje codzienne	obserwacja	archiwalia (analiza dokumentów)
sytuacje niecodzienne	testowanie	wywiad, ankieta, skala

Przedmiot obserwacji



Obserwacja

✓ Obserwacja diagnozująca

wykorzystywana m.in. w procesie poznawania uczniów.

✓ Obserwacja lekcji

(dawnej: hospitacja - „hospitāri – łac. ‘gościć, być gościem’)

wykorzystywana jako narzędzie w procesie wsparcia rozwoju zawodowego nauczyciela lub oceny jego pracy. Wymaga dodatkowo uzupełnienia (pogłębienia), np. o rozmowę/wywiad, elementy coachingu, analizę dokumentów itp.

Obserwacja diagnozująca

A. Janowski, Poznawanie uczniów

to **podstawowa metoda gromadzenia informacji, polegająca na systematycznym rejestrowaniu zachowań osoby obserwowanej oraz interpretacji uzyskanych danych.**

Przez **proces obserwowania** będziemy rozumieć:

- określenie celu obserwacji,
- stwierdzenie, jakie osoby lub zjawiska mają być obiektem obserwacji,
- określenie rodzaju planowanej obserwacji,
- ustalenie sposobu, w jaki ma być ona przeprowadzona,
- ustalenie formy prowadzenia zapisu, swoistych zachowań osoby przeprowadzającej obserwację oraz
- zasad opracowywania danych i ich interpretacji.

Obserwacja diagnozująca

M. Kreutz, Metody współczesnej psychologii

Jest czynieniem szeregu spostrzeżeń jakiegoś przedmiotu. (...)
Odbywa się z zamierzoną uwagą.

Obserwowanie rozumie się jako: zamierzone, planowe spostrzeganie, przedsięwzięte w jakimś określonym celu.

To badanie, poznawanie przedmiotów, realizowane w procesie spostrzegania.

Gdy człowiek ma zamiar przypatrywać się czemuś, coś obejrzeć, wtedy obserwuje.

Reguły „dobrej” obserwacji

**Nie znajdziemy w literaturze przedmiotu niestety jednoznacznej odpowiedzi na pytanie:
Jak należy obserwować? Jakie są reguły obserwacji?**

Jedni twierdzą, że w ogóle nie można podać żadnych reguł obserwacji (np. W. Stanley Jevons), twierdzą, że dobre obserwowanie jest sztuką, którą można zdobyć tylko przez praktykę i ćwiczenia.

Inni natomiast podają cały szereg reguł, których należy przestrzegać przy obserwowaniu. (np. B.M. Tiepłow)

Reguły „dobrej” obserwacji diagnozującej

- Nie można obserwować „w ogóle”, zadanie obserwacji musi być jasno postawione (Po co? Dlaczego obserwujemy? Co mam obserwować?) Musi być zatem jasno określony przedmiot i cel obserwacji. Obserwacja jest metoda badania, a zatem trzeba wiedzieć, do czego ma ona prowadzić, co chcemy za jej pomocą uzyskać?
(Uwaga na zagrożenie: zawężenie obserwacji!)
- Obserwacja musi być dokładna, tzn. obserwator powinien dostrzec jak największą liczbę szczegółów oraz tylko tych szczegółów, które są ważne dla postawionego zadania.
- Obserwacja powinna być dokładna, czyli powinniśmy zauważać szczegóły o drobnych rozmiarach. Nie wolno pomijać drobnych spostrzeżeń.
- Obserwacja powinna być systematyczna i planowa.
- Obserwować możliwie obiektywnie, stwierdzać tylko to, co naprawdę zachodzi, bez żadnych zmian i dodatków subiektywnych.
- Trzeba zachować dużą ostrożność w interpretowaniu zaobserwowanych szczegółów zachowania.

Reguły „dobrej” obserwacji diagnozującej

Główny problem wszystkich form i odmian obserwacji to status epistemologiczny notatek i protokołów z obserwacji lub też, inaczej mówiąc, pytanie, czy w tych protokołach zostały uchwycone obserwowane sytuacje codzienne, czy też może tylko sposób widzenia danego pola przez obserwatora.

Aby skutecznie ograniczyć i kontrolować tę wadę, w nowszych koncepcjach sięga się najczęściej do koncepcji triangulacji metod, to znaczy metoda obserwacji aktywnej uzupełniona jest o inne metody pozyskiwania danych, takie jak analiza dokumentów, wywiady biograficzne i tym podobne.

Hainz-Hermann Krueger, Metody badań w pedagogice, Gdańsk 2007, s. 166.

Obserwacja diagnozująca

- ✓ gromadzenie informacji poprzez systematyczne rejestrowanie częstotliwości zachowań osoby obserwowanej wynikające z konieczności stałego stosowania w trakcie działań wychowawczych;
- ✓ interpretacja uzyskanych danych, będącą odpowiedzią na nurtujący problem.

Obserwacja

Zupełne ustrzeżenie się subiektywizmu przy obserwacjach zachowania się istot żywych jest prawie niemożliwe, to jednak tę słabą stronę metody obserwacji można dziś w wielu razach usunąć przez zarejestrowanie i utrwalanie obserwowanego zachowania za pomocą aparatów , kamer, dyktafonów itp.

Pomocna literatura

- 1) Janowski A., *Poznanawanie uczniów*, Warszawa 1975.
- 2) Kownacki S., Rummel-Syska Z., *Metody socjopsychologiczne*, Warszawa 1982.
- 3) Rudniański J., *O pracy umysłowej*, Warszawa 1987.
- 4) Sanocki W., *Kwestionariusze osobowości w psychologii*, Warszawa 1981.
- 5) Palka S., *Metodologia-Badania-Praktyka pedagogiczna*, Gdańsk 2006.
- 6) Konarzewski K., *Wprowadzenie do metodologii badań pedagogicznych*, Kraków 1999.
- 7) *Elementy diagnostyki pedagogicznej*, red. J. Badura , I. Lepalczyk, Warszawa 1987.
- 8) Chmielewska B., *Metodologia i metody badań społecznych ze szczególnym uwzględnieniem diagnozy*, Słupsk 1985.
- 9) Kaja B., *Problemy diagnozy i terapii zaburzeń rozwoju u dzieci w wieku przedszkolnym*, Bydgoszcz 1980.
- 10) Marzec-Holka K., *Wybrane zagadnienia diagnostyki pedagogicznej*, Bydgoszcz 1990.
- 11) *Diagnostyka edukacyjna*, red. B. Niemierko, Gdańsk 1994.
- 12) Sołtys, M.K. Szmigiel, *Doskonalenie kompetencji nauczycieli w zakresie diagnozy edukacyjnej*, Kraków 2003.
- 13) Ziemiński S., *Problemy dobrej diagnozy*, Warszawa 1973.
- 14) Łobocki M., *Metody i techniki badań pedagogicznych*, Kraków 2002.
- 15) Nowacki T., *Teczka biograficzna ucznia*, Warszawa 1977.
- 16) Pilch T., *Zasady badań pedagogicznych*, Warszawa 2000.
- 17) Pilch T., Bauman T., *Zasady badań pedagogicznych. Strategie ilościowe i jakościowe*, Warszawa 2001.
- 18) Siemieniak H., *Procesy organizacji i ewaluacji pedagogicznej w szkole*, Katowice 1988.
- 19) Zaczyński W., *Praca badawcza nauczyciela*, Warszawa 2002.

***„Jest rzeczą niebezpieczną chcieć prowadzić wszystkich
tą samą drogą do doskonałości, bowiem każdy z nas jest inny”***

Arystoteles

OBSERWACJA LEKCJI

Po co



Trochę historii

OBSERWACJA zajęć - wcześniej HOSPITACJA:

- **kontrolno – oceniająca** - związana z dokonywaniem formalnej oceny pracy nauczyciela
- **doradczo – doskonaląca** - związana z doskonaleniem warsztatu pracy nauczyciela
- **diagnozująca** - skoncentrowana na obserwacji uczniów (pokaz umiejętności uczniów)

Rozporządzenie w sprawie nadzoru pedagogicznego

§ 22. 1. Dyrektor szkoły we współpracy z innymi nauczycielami zajmującymi stanowiska kierownicze, w ramach sprawowanego nadzoru pedagogicznego:

- 1) przeprowadza ewaluację wewnętrzną (...)
- 2) kontroluje przestrzeganie przez nauczycieli przepisów prawa (...)
- 3) wspomaga nauczycieli, w szczególności przez:
 - a) diagnozę pracy szkoły
 - b) planowanie działań rozwojowych, w tym motywowanie nauczycieli do doskonalenia zawodowego,
 - c) prowadzenie działań rozwojowych (...);
- 4) monitoruje pracę szkoły.

W celu realizacji zadań, o których mowa w ust. 1, dyrektor szkoły we współpracy z nauczycielami, o których mowa w ust. 1, w szczególności:

- 1) analizuje dokumentację przebiegu nauczania;
- 2) **obserwuje** prowadzone przez nauczycieli zajęcia dydaktyczne, wychowawcze i opiekuńcze oraz inne zajęcia i czynności wynikające z działalności statutowej .

Plan nadzoru pedagogicznego zawiera w szczególności:

- 1) przedmiot ewaluacji wewnętrznej oraz termin jej przeprowadzenia;
- 2) tematykę i terminy przeprowadzania kontroli przestrzegania przez nauczycieli przepisów prawa
- 3) zakres wspomagania nauczycieli w realizacji ich zadań
- **4) plan obserwacji (...);**
- 5) zakres monitorowania (...)

WARUNKI SPRZYJAJĄCE PROWADZENIU PRAKTYKI efektywnych (niekoniecznie efektownych) OBSERWACJI

- Zaufanie, poczucie bezpieczeństwa, poczucie wartości i pewność zawodowa.
- Współpraca nauczycieli, partnerstwo, gotowość do dzielenia się doświadczeniami zawodowymi.
- Systemowość w zakresie zespołowego poprawiania nauczania/uczenia się w szkole.
- = Kultura pracy szkoły.

Etapy obserwacji

1. Rozmowa przed obserwacją - ustalenie obszaru obserwacji i wskazówek do obserwacji.
2. Obserwacja lekcji.
3. Rozmowa po obserwacji zakończona wnioskami.

(1) Kilka przykładowych obszarów obserwacji

- cele lekcji i monitorowanie ich osiągnięcia,
- zespołowe uczenie się uczniów,
- stawianie pytań i zadań wspierających samodzielne myślenie uczniów,
- efektywne wykorzystanie czasu na lekcji
- I inne

(1) Wskazówki do obszaru: CELE LEKCJI i monitorowanie ich osiągnięcia

Nauczyciel:

- podaje uczniom cel lekcji,
- dba, aby cel był widoczny dla uczniów podczas całych zajęć,
- sprawdza, czy i jak uczniowie rozumieją cel,
- odwołuje się do celu w czasie lekcji,
- pyta o cel/przypomina cel w podsumowaniu lekcji.

Uczniowie:

- wypowiadają cel swoimi słowami /parafrazują cel lekcji,
- wyjaśniają, po co uczą się danego tematu,
- wykonując zadanie edukacyjne odnoszą się do celu lub kryteriów,
 - odpowiadają na pytania dotyczące celu,
- podsumowując lekcję określają, czego się nauczyli itd.

(2) Propozycja arkusza obserwacji

Wskaźniki do obszaru obserwacji	Działania nauczyciela (fakty)	Reakcje uczniów (fakty)

Czego nie udało się zaobserwować?

Ewentualne pytania wyjaśniające, które chcesz zadać nauczycielowi, by móc zrozumieć jego sposób myślenia o procesie nauczania i uczenia się lub pytania dotyczące doskonalenia/ modyfikacji pracy nauczyciela.

(3) Pytania po obserwacji

- Czego uczniowie nauczyli się w wyniku tej lekcji?
- Co okazało się skuteczne?
- W czym mogę ci pomóc?
- Co o tym sądzisz?
- Co mogłabyś/mógłbyś dalej z tym zrobić?
- Gdybyś miał/a podać dwa rozwiązania, to co byś zrobił/a?
- Co jeszcze dodatkowego mogłabyś/mógłbyś zrobić w tej sytuacji?
- Czy masz jakieś inne pomysły?
- Czy jest coś, co zmieniłabyś/zmieniłbyś, zmodyfikowałabyś/zmodyfikowałbyś następnym razem?
- Jak to widzisz?

(3) Cechy i umiejętności obserwującego

Cechy obserwującego:

- obiektywizm
- życzliwość
- opanowanie

Umiejętności obserwującego:

- udzielania informacji zwrotnej
- komunikowania się

(3) Wskazówki dotyczące trzeciego etapu obserwacji dla obserwującego lekcję

- podczas rozmowy o lekcji trzymaj się tego, co było ustalone,
- słuchaj, operuj faktami, wystrzegaj się oceniania,
- pytaj tylko o konkret – o to, co nauczyciel i uczniowie robili podczas zajęć,
- daj przestrzeń rozmówcy, postaraj się, aby nauczyciel sam doszedł do tego, co chciałby zmienić w swojej pracy,
- pozwól obserwowanemu nauczycielowi na własną opinię o lekcji; nie upieraj się przy swoim zdaniu.

(3) Wskazówki dotyczące trzeciego etapu obserwacji dla prowadzącego lekcję

- traktuj informację o lekcji jako prezent od innego nauczyciela i odpowiedź do ewentualnych zmian,
- możesz nie zgadzać się z informacją o lekcji, ale postaraj się potraktować ją jako inny punkt widzenia,
- zadawaj pytania obserwatorowi, dyskutuj z nim, wspólnie rozwiązujcie problemy.

Obszary OBSERWACJI LEKCJI



Wskazówki do OBSERWACJI LEKCJI (dowody, wskaźniki)



Zbudowanie arkusza obserwacji lekcji/zajęć

Dziękujemy za uwagę:

- Lech Sałaciński
- Barbara Benyskiewicz
- Maria Furtak

LITERATURA:

- 1) Dzierzgowska I., Dyrektor w zreformowanej szkole, Warszawa 2000
- 2) Wlazło S., Jakościowy rozwój szkoły, Wrocław 2002
- 3) Materiały CEO: OK – obserwacja (OKO)
[https://sus.ceo.org.pl/sites/default/files/uploads/LSUS/poradnik ok obserwacja.pdf](https://sus.ceo.org.pl/sites/default/files/uploads/LSUS/poradnik_ok_obserwacja.pdf)